

עין יצחק

פינת ההלכה השבועית

מאת מרן הראשון לציון

הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א

בעל ה'ילקוט יוסף'

פ"ר שמות תשפ"ג

הדברים נמסרו ביום ו' עש"ק פ"ר ויחי, י"ג טבת תשפ"ג

עריכה: הרב יצחק קורלנסקי

סיוע ועזרה בדרך

האם יש מצוות פריקה וטעינה כשהמשא יותר מהראוי? | האם צריך לסייע למי שמצוה לשונאו עד שיעשה תשובה? | האם צריך לסייע לנהג הנראה כאינו שומר תורה ומצוות כדת? | מהו שיעור נסיעה המצריך לברך ברכת 'הגומלי' | פקד-דרכים המאריך את זמן הנסיעה, האם מצטרף לשיעור הנסיעה? | המוציא רבים ידי חובה, האם רשאי לברך 'שגמלנו' בלשון רבים?

לפרוק ולטעון משום צערו של ישראל. ואילו היה הטעם משום צער בעלי חיים, היה צריך הישראל לפרוק המשא גם בבהמת גוי. וכלשון הרמב"ם פסק מרן בשולחן ערוך (חושן משפט סי' רעב סעי' ט"ו).

אלה ברכב ואלה בסוסים

ולפי טעמו של הרמב"ם שתלה הטעם של מצות פריקה משום צערו של ישראל בעל הבהמה או המשא, אין חילוק בין בהמתו של ישראל למכונתו שאירע בה תקלה באמצע הדרך, והוא עומד על אם הדרך ומצפה לעזרה, ולפעמים יוכל גם כן לבוא לידי סכנה, כמו שקרה מספר פעמים, יסייע בידו כמידת יכולתו. ואף דלא דרשינן טעמא דקרא, שאין דורשים בפסוק טעם המצוה, זהו רק שלא ללמוד מן הטעם להקל, אבל להחמיר - דרשינן טעמא דקרא, כמבואר בשו"ת חתם סופר (יו"ד סי' קד, וסי' רנד), וכן כתב הגאון רבי יצחק שמעלקיס בשו"ת בית יצחק (ח"א מיו"ד סי' קמג אות ה, וח"ב מיו"ד סי' קמח אות ב).

ובספר ערוך השולחן (חושן משפט סי' רעב ס"ח) כתב שמי שפגע בעגלה הרתומה לסוס ושקעה ברפש וטיט, חייב לסייע לעגלון לפרוק המשא, ולהוציא את העגלה והסוס למקום יבשה, שזוהי מצות טעינה. וכן אם נשבר אופן מהעגלה, או החלק שהאופן מתגלגל בו, חייב לסייע ולתקן (אם יודע) בכל מה שאפשר לו, וללוותו מעט עד שיראה ויווכח שהעגלה הולכת יפה למישרים. וכל זה ממצות פריקה וטעינה. ולפי"ז גם כאן יש מצוה וחובה על כל נהג ותיק ומכונאי הרואה בצערו של זה, לעצור את רכבו ולהגיש לו עזרה בתיקון המכונת המקולקלת וכיוצא בזה, ולא יניחנו מבוהל וילך לו לדרכו.

סיוע ליהודי שאיננו שומר תורה ומצוות

ואף אם הכרת פניו של הנהג ענתה בו שאיננו שומר תורה ומצוות כדת, מכל מקום כיון שבדרך כלל רוב עם ישראל (מלבד הרפורמים והקונסרבטיבים) על כל פנים מאמינים בעיקרי האמונה, לכן מצוה לעזור לו ולחלצו ממצוקתו, וכמו שכתב הרמב"ם לגבי שונא מישראל. ולכן אם התקלקלה המכונת באמצע הדרך, מצוה וחובה להגיש עזרה לנסיעה בכל מה שאפשר, ועל כל פנים יש בזה מצות גמילות חסדים, וכבר נאמר (תהלים פט א) 'עולם חסד יבנה'.

שאלה: הנוסע מעיר לעיר ורואה מכונת חונה בצד הדרך והנהג עומד על אם הדרך אובד עצות ומסתבר שהתרחשה לו תקלה ברכבו, האם יש מצוה או חובה על נהגי המכונות החולפות שרואים זאת, לעצור באופן שלא יהיה שום סיכון ולהגיש במידת האפשרות עזרה לנהג השרוי במצוקה, אם בתיקון הרכב או בעצה טובה, או שרשאים להמשיך בדרכם בלא להתחשב?

מצוות פריקה וטעינה

תשובה: כתב הרמב"ם (הל' רוצח ושמירת נפש פי"ג ה"א): מי שפגע בחבירו בדרך ורואה את בהמתו רובצת תחת משאה, בין שהיה עליה משא הראוי לה, בין שהמשא יותר מהראוי לה, מצוה עליו לפרוק המשא מעליה, והיא מצוה מן התורה, שנאמר (שמות כג ה) 'כי תראה חמור שונאך רובץ תחת משאו וחדלת מעזוב לו עזוב תעזוב עמו'. ולא יפרוק המשא וילך לו ויניחנו נבהל, אלא יקים עמו ויחזור ויטעון משאו עליה, שנאמר (דברים כב ז) 'הקם תקים עמו' וזוהי מצוה אחרת.

ועוד כתב הרמב"ם (שם הלכה יד): מה שנאמר 'חמור שונאך', שונא זה אינו נכרי מאומות העולם, אלא ישראל הוא, והיאך יהיה לישראל שונא מישראל?! והלא נאמר 'לא תשנא את אחיך בלבבך'?! אמרו חכמים, כגון שראהו עובר עבירה והתרה בו ולא חזר מרשעו, הרי זה מצוה לשונאו עד שיעשה תשובה ויחזור מרשעו, ואף על פי שלא עשה עדיין תשובה, הואיל ומצאו נבהל במשאו, מצוה לטעון ולפרוק עמו, ולא יניחנו וילך, שמא ישהה בשביל ממונו ויבוא לידי סכנה, והתורה הקפידה על כל נפשות ישראל, בין רשעים בין צדיקים, מאחר שהם נלויים אל ה' ומאמינים בעיקרי הדת.

סיוע לחבירו ישראל בעת צרתו

ומבואר בדבריו שטעם מצות פריקה אינו בשביל צער בעלי חיים דוקא, שהחמור רובץ וסובל, אלא טעם המצוה כדי שיעזור לחבירו ישראל בעת צרתו, ולכן פסק הרמב"ם (שם הלכה ט"ו) שאם היתה הבהמה של גוי והמשא שעליה של גוי, אינו חייב לטפל בה כלל, אלא משום איבה, [שלא יוציא שם רע נגד היהודים ותתרבה אנטישמיות], אבל אם הבהמה של גוי והמשא של ישראל חייב

ברכת 'הגומל' אחר נסיעה מעיר לעיר

כהמשך לענין נסיעה, רבים שואלים אודות הנוסע מירושלים לבני ברק, תל-אביב וכיו"ב, האם צריך לברך אח"כ ברכת 'הגומל' כשעולה לספר-תורה, וההלכה היא שהנוסע מעיר לעיר במשך זמן הילוך פרסה, דהיינו שעה וחומש (72 דק), מברך ברכת הגומל. ובני אשכנז נוהגים לברכה רק אחר נסיעה ממדינה למדינה, אבל בני ספרד מברכים גם אחרי נסיעה מעיר לעיר, בתנאי ששהה בדרך שיעור פרסה, דהיינו עצם הנסיעה, אך אם היה פקק בדרך ובשל הפקק התארכה לו הנסיעה לכדי שיעור פרסה (וכמו שלצערינו הדבר מצוי בכמה מכבישי הארץ), ולולי הפקק היתה הנסיעה קצרה משיעור זמן זה, אינו מברך, [ראה בשו"ת יביע אומר (ה"א או"ח סי' יג, וח"ב או"ח סי' יד)], והעמידה בפקק אינו מצטרף לשיעור הנסיעה.

ברם, אם נוסע וחוזר באותו יום, אפילו בלילה, ולא היה הפסק שינת הלילה, ובשתי הנסיעות יחדיו, בהלוך ובחזור, היה בהן כדי שיעור פרסה, מצטרפות הן ומברך הגומל. אך אם נסע ביום אחד וחזר ביום אחר, אין הנסיעות מצטרפות לברך הגומל.

נוסח הברכה כשמוציא רבים

כשיש בבית הכנסת כמה אנשים שצריכים לברך הגומל, אינם חייבים כולם לעלות בזה אחר זה ולעמוד אצל הס"ת ולברך, הן משום טורח ציבור וגם שאין צורך בכך, אלא אחד יעמוד ויברך ויאמר להם שהוא מכוין להוציאם והם יכוונו לצאת בברכתו, (ולא יענו 'ברוך הוא וברוך שמו', משום הפסק), וכך יצאו בברכתו מדין 'שומע כעונה'.

ואף כשמוציא אחרים בברכתו לא ישנה נוסח הברכה לומר 'שגמלנו כל טוב', בלשון רבים, אף שכולם נתחייבו בברכה זו, וכגון ששבו

מקברות צדיקים בחו"ל, אלא יאמר בלשון יחיד, 'שגמלני כל טוב', דכיון שיוצאים בברכתו, הרי זה כבירכו בעצמם. ואמנם יש ראשונים שגרסו 'שגמלנו', אולם רוב הראשונים ובראשם ג' עמודי ההוראה, הרי"ף (ברכות מ"ג), הרמב"ם (פ"י מהל' ברכות ה"ח) והרא"ש (ברכות סי' ג) שהנוסח הוא בלשון יחיד, וכן כתב השו"ע (סי' ריט ס"ב). וכן הנוסח בספר האשכול, בכל בו, אבודרהם, סמ"ג, רש"י בספר הפרדס. וכבר אמרו בירושלמי (ברכות דף ו) "תני רבי יוסי אומר, כל המשנה מטבע שטבעו חכמים בברכות, לא יצא ידי חובתו", ואם רוב הראשונים והשו"ע גרסו לשון 'גמלני', למה לשנות.

אין לשנות מטבע הברכה

וכיו"ב העירו על דברי המג"א (סי' יט) שכתב שאם קבע מזוזה בבית קודם שדר בתוכו, כשנכנס לדור בתוכו מברך 'אשר קדשנו במצוותיו וצווננו לדור בבית שיש בו מזוזה', ובברכי יוסף (או"ח סוף סי' יט ויו"ד סי' רפט) העיר על דבריו שקשה לחדש נוסח ברכה שלא נזכרה בש"ס ובפוסקים, וכ"כ בשו"ת ראש משביר (חיו"ד סי' כ) על דברי המג"א: "ודבריו שגבו ממני, שלא מצינו לא בראשונים ולא באחרונים חידוש זה לברך ברכה כזאת". גם בספר שערי דעה (יו"ד סי' רפט סק"א) כתב שיפה עשה המג"א שלא כתב כן אלא בלשון 'ואפשר' ולא החליט הדבר, כי באמת קשה להמציא מטבע חדש בברכות שלא נמצא בש"ס מחמת איזו קושיא, [וראה עוד בשו"ת יביע אומר (ח"א או"ח סי' כה אות ה, ח"ח יו"ד סי' כ"ז אות ד)]. והוא הדין לענין ברכת הגומל שאין לשנות ולומר 'שגמלנו' בלשון רבים, וכל אחד ואחד ששומע הברכה כאילו בעצמו אמר 'שגמלני כל טוב'.

זְקַן מְלֵא רַחֲמִים

משא הספדו של מרן הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א
בהלווית מרן הגאון רבי שמעון בעדני זצ"ל

י"ח טבת תשס"ג

כתיבה: הרב יצחק קורלנסקי

מפיץ ומרביץ תורה

בגמרא (כתובות קג ע"ב) מובא שרבי חנינא ורבי חייא התווכחו ביניהם. אמר לו רבי חנינא לרבי חייא: בי אתה מתקוטט?! אם חס ושלום תשתכח תורה מישראל, אחזירנה מפלפול. לרבי חנינא היה כוח פלפול גדול, ועל ידי הפלפול הוא יחזיר את התורה. אמר לו רבי חייא: ואני עשיתי עובדות שלא תשתכח תורה מישראל, שהבאתי גרעיני פשתן, וזרעתי אותם, ומהפשתן שצמח ארגתי רשתות ציד, וצדתי צבאים, והאכלתי את בשר הצבאים ליתומים, ועשיתי מגילות מעורות הצבאים, והלכתי לעיר שאין בה מלמד תינוקות, וכתבתי עליהם חמשה חומשים לחמשה ינוקי, ושניתני שיש סדרים לשישה ינוקי, ולכל אחד ואחד אני אומר לו 'שנה את סדרך לחברך', ועל ידי כך למדים כולם תורה ומשנה. רבי חייא היה מרביץ תורה במסירות נפש לתלמידים, וזה יותר חשוב מאשר רבי חנינא שהיה מחזיר את התורה בפלפולו.

ובגמרא (בבא מציעא פה ע"ב) מובא שריש לקיש היה מציין את הקברות, היכן שיש קבר של חכמים היה מסמן, כדי שהכהנים לא

יטמאו, ועוד סיבות. כאשר הגיע לחפש את מערת קבורתו של רבי חייא נעלמה ממנו ולא מצא. חלשה דעתו, אמר: 'ריבוננו של עולם לא פלפלתי תורה כמותו?', ומדוע הינך מעלים ממני את קברו של רבי חייא. יצתה בת קול ואמרה לו: "תורה כמותו פלפלת, תורה כמותו לא ריבצת". פלפלת בתורה כמוהו, אבל לא הפצת תורה ברבים ולא הרבצת כמוהו. המיוחד ברבי חייא היה - שהרביץ תורה בתלמידים.

איכפתיות מהזולת

אני חושב שכל מהלך חייו של המנוח הגאון הצדיק זצ"ל שעוסקים עכשיו בכבודו, כל מהלך חייו היה איכפתיות מאחרים, איכפתיות מבני ספרד. אני עוד זוכר את כבוד הרב לפני כ-60 שנה, בשנות תשכ"ד-תשכ"ה, הרבה שנים, הוא היה ראש ישיבת 'פורת יוסף' בקטמון. אנחנו למדנו שם ושמענו ממנו שיעורים, הייתי הולך אחר כך לבית ומרן האבא זצ"ל היה שואל אותי "מה דיבר הרב בעדני?!", והייתי מספר לו על הרב בעדני שאמר כך ואמר כך, מספר לו את כל הדברים. הוא היה בקי במיוחד בקהילות יעקב על כל הש"ס, ולא רק בקי אלא היה מפרק דבריו לגורמים, דיבור אחרי דיבור. הוא היה גאון עצום. הלמדנות שלו, הדקות של הלימוד שלו לא היה דבר רגיל.

בקי בכל התלמוד ובפוסקים

לפני מספר שנים נערך כנס באור עקיבא, לאחר הכנס הוא בא אלי שאין לו רכב ראוי, אם הוא יכול להצטרף לנסוע אתי ברכב, אמרתי לו: "זה כבוד, זו זכות בשבילי, ודאי", ולקחתי אותו לבני-ברק, כל הדרך דיברנו דברי תורה, על מה אפשר לדבר? ... כל הדרך דברי תורה. הייתי המום, לא הכרתי אותו כך, שהוא יודע פוסקים. ש"ס בודאי שידע, אמרו לי שהוא סיים את הש"ס למעלה מארבעים (!) פעם, סיים את הש"ס בהתמדה עצומה. למדנות ודאי שהיתה לו, אבל שהוא יודע פוסקים?! רדב"ז, מהר"ם אלאשקר?! הייתי מופתע. בכל הדרך, שעה שלמה, אז היתה הדרך ארוכה, פקקים... שמחתי מכל דקה.

לפני חמישים שנה, בשנת תשל"ג, הוא שלח לומר לי שאביא לו מקור למנהג נשות בני ספרד, כי אז היו כמה רבנים שאמרו כי עדיף פאה נכרית מסיבה זו. מיד שלחתי שיביאו לו מהר"ם אלאשקר, הוא ישב בכולל כאן, בכולל הזה ישב עם האברכים, פתח את תשובת מהר"ם אלאשקר, ולמד אותה ביסודיות עם כל האברכים. כשציין רשב"א ביקש להביא את הרשב"א, פתח את הרשב"א וישב ולמד אתם ביחד.

היתה אצלו פעם אחת שלקחו לו את הספר 'חזון עובדיה' - שבת כרך ה', והתקשרו אלי ואמרו "הרב רוצה אותך", מה? "לקחו לי בלי רשות את הספר הזה, אני חייב, לא יכול בלי הספר". אמרתי "מיד אני אשיג לרב", הלכתי והשגתי ספר אחר והבאתי לרב. הוא היה יודע פוסקים, לומד שו"תים, אם כי לא ראו זאת עליו, וכל מי שהכירו ואת שיעוריו שהיו

(צילום: יעקב כהן)

יותר למדנות, אבל הוא ידע פוסקים, ובכך הדרך אותנו ללמוד בדרך הנכונה, לאסוקי שמעתתא אליבא דהילכתא.

"נהנים ממנו עצה ותושיה"

איבדנו אדם גדול, אין ספק, מורי ורבותי, אנו הספרדים היינו נהנים לאורו, נהנים מהעצות שלו. בשנים האחרונות, כשנבחרתי לרבנות הראשית, הייתי נפגש אתו כאן במשרד הקטן ומתייעץ אתו בכל מיני שאלות קשות מאד שעוברים ברבנות. והעצות שלו היו עצות טובות, עצה טובה קא משמע לן. כמה היה מסייע בעצות טובות ליו"ר התנועה הרב ר' אריה הי"ו שיבלח"א. היה מייעץ לכולנו עצות טובות, ועכשיו איבדנו אותו, ואותנו עזב לאנחות.

ויהי רצון שמלמעלה יתפלל עלינו, שימשיך לעזור לנו מלמעלה, שיסייע בדינו שנזכה תמיד לאסוקי שמעתתא אליבא דהילכתא, נזכה להנהיג טוב את עם ישראל, שלא תצא תקלה מתחת ידינו, שיבוא משיח צדקינו ובילע המוות לנצח ומחה ה' אלוקים דמעה מעל כל פנים, אמן ואמן.

לאחר מספר שנים הוא עזב את 'פורת יוסף' אחרי שהקים אותה והלך לשלומי בצפון, וביקש מחכם שלום זצ"ל שהוא יהיה ראש הישיבה, אך חכם שלום לא הסכים בשום פנים ואופן. לתקופה זו הביאו איזה רב שלמד בפוניבז', אך לא הסתדר העניין. בא הרב בעדני וביקש מחכם שלום: "תהיה אתה ראש הישיבה", והשיב לו כי כבדה עליו ההנהגה. אמר לו הרב בעדני: "אני אבוא לכאן פעם בשבוע, ואתן לך עצות בהנהגה", וכך היה. למרות שהיה בצפון, עם כל זאת היה מגיע פעם בשבוע ונותן שיעור-כללי בישיבה, עוד בצריף שהיה, והיה מדבר הרבה עם חכם שלום, והיה מעודד אותו ומחזק אותו.

היה איכפת לו מעם ישראל, כשהקימו את כל התנועה הקדושה, כל מטרתו היתה בשביל התלמודי-תורה, בשביל רשת החינוך. בכל פעם שמרן האבא זצ"ל היה מכנס את מועצת חכמי התורה, הוא היה מגיע הראשון, הוא הבין מהי החשיבות של רשת החינוך, מהי החשיבות של התלמודי-תורה, להנחיל את התורה לדורות הבאים. הזדמן לי לא פעם להיות עמו בחו"ל, במכסיקו ועוד מקומות, ראיתי את כל ההנהגה שלו, את הענוה שלו, כיצד הוא מדבר עם כל הגבירים, איך שהוא היה מדבר על לבם שיעזרו לתלמודי-תורה, שיעזרו לישיבות הקדושות. ולא לעצמו היה מבקש, רבותי, הוא היה מבקש לישיבות אחרות ותלמודי-תורה שאינם שייכים אליו באופן פרטי. היה איכפת לו מעם ישראל, היתה לו מסירות לעם ישראל.

מעודד ומחזק

נקודה חשובה שראינו אצלו במשך כל השנים, הוא ידע לעודד, הוא ידע לחזק, מה שנקרא לפרגן, הוא ידע הרבה מאד לפרגן. לא כולם יודעים לעשות כמו שהוא היה עושה. כשפתחנו את הישיבה שלנו, לפני עשרות שנים, ביום שישי אחד הגיע כבוד הרב בהפתעה, הגיע לישיבה. "באתי לעודד, באתי לברך אותך", אספתי את כל התלמידים ובא ונתן להם שיחה. הוא שמח על כל ישיבה ספרדית, בכל מקום, כולל גדול של ספרדים הוא שמח ובא ועודד, והיה מחזק. לא היה כמוהו שהיה יודע לפרגן. אינני זוכר ששמעתי מפיו אומר למישהו פעם איזו מילת ביקורת ברבים, אולי בצד, בינו לבינו, כי הטבע שלו היה רק לעודד ולחזק. זו היתה המעלה שלו.

ההערכה הגדולה של מרן זצ"ל

מרן האבא זצ"ל היה מתייעץ אתו בכמה דברים, אני שמעתי פעם שהיתה ביניהם עצה בענין הכנסת לימודים שונים בלמודי-תורה, ודיברו ביניהם, צד כזה וצד כזה, והוא ע"ה היה תקיף מאד יחד עם חכם שלום, ומרן זצ"ל ביטל דעתו מפני דעתם ושמע לשניהם, שמע להם ועשו מה שהחליטו אז מה שהיה צריך. כל זה מתוך הערכה, שהיתה לו הערכה גדולה מאד לכבוד הרב, הערכה ואהבה, אהבה גדולה שהיתה ביניהם. הוא היה מכבד את מרן ומרן אהב אותו.